
KORKUT ATA TÜRKİYAT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Turkish Language & Literature Research

---

|| Cilt/ Volume 1, Sayı/ Issue 1 (Aralık/December 2019), s. 11-18.
|| Geliş Tarihi-Received: 2.12.2019
|| Kabul Tarihi-Accepted: 19.12.2019
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675

KUTADGU BİLİĞ DİZİNİNDEKİ BİR KELİME HAKKINDA VIII: İGDIŞ VE İGDIŞÇİ ÜZERİNE

ABOUT A WORD IN THE INDEX OF QUTADGU BİLİĞ VIII: İGDIŞ AND İGDIŞÇİ

Erdem UÇAR*

Öz

Kutadgu Bilig'in neşredilmesinin üzerinden 70 yıl geçmiştir. Bu zaman zarfında, eserin neşrindeki ve dizinindeki kelimeler hakkında birçok yeni okuma ve anlamlandırma teklifleri sunulmuştur. Arat, *Kutadgu Bilig*'in metnini en doğru şekilde anlamaya çalışıp Türkiye Türkçesine aktarmaya çalışmıştır. Ancak böyle uzun bir metinde anlamlandırmaların her zaman başarılı olduğu söylenemez. *Kutadgu Bilig*'teki *igdiş* ve *igdişçi* anlam bakımından sorunludur. Makalede, neşirdeki bu iki kelime üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *igdiş*, *igdişçi*, *etimoloji*, *Eski Türkçe*, *Kutadgu Bilig*.

Abstract

It has been over 70 years since *Qutadgu Bilig* was edited. During this time, many new readings and explanations have been presented about this edition and edition's index. Arat tried to understand the *Qutadgu Bilig* in the most accurate way and tried to translate it to Turkish. However, Arat was not always able to make an accurate meaning in such a long text like *Qutadgu Bilig*. *igdiş* and *igdişçi* are problematic in terms of meaning. It will focus on these words in edition.

Keywords: *igdiş*, *igdişçi*, *etymology*, *Old Turkic*, *Qutadgu Bilig*.

*Kutadgu Bilig'*deki bazı kelimelerin anlamları şüphelidir. Şüpheli olan kelimelere dayanarak eserdeki beyitlere doğru anlam verebilmek mümkün olmamaktadır. Bu düşünceden hareketle daha önce yayımladığım makalelerimde anlamı ve yapısı sorunlu bazı kelimeleri açıklığa kavuşturmaya çalışmışım. Bu makalemde, anlamını ve yapısını açıklığa kavuşturmak istediğim kelimeler *igdiş* ve *igdişçi'*dir. Kelimenin anlamı konusunda kaynaklar farklı bilgiler vermekte ve verilen bilgilerin kelimenin bugünkü anlamıyla pek uyumadığı görülmektedir. Bunları tartışabilmek için ilk önce kelimenin Eski Türkçe kaynaklarda nasıl zikredildiğine bakmak faydalı olacaktır.

*Drevnetyurkskiy Slovar'*da *igdiş* için '1. beslenmiş, yetiştirilmiş; 2. besi çiftlik hayvanı' (Nadelyayev vd. 1969: 204a-b) anlamları gösterilmiştir. Räsänen, sözlüğünde kelimenin Çağatayca ve Osmanlıcada *egdiç~igdiş~eydiç~eydiş* 'melez yük hayvanı' şekillerinde yaşadığını kaydetmiştir (1969: 37a). Clauson, kelimenin *igid-* '(hayvanı veya insanı) beslemek' fiilinden türetildiğini, asıl anlamının 'besi çiftlik hayvanı' olduğunu ve daha sonra kelimenin 'melez, kırma' anlamını kazandığını ifade etmiştir (1972: 103a-b). Doerfer, *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen'*deki *igdiş* maddesinde kelimenin anlamını 'ana bir, baba farklı evlat' anlamında göstermiştir. Kelimenin Türkçe *igid-* 'beslemek, yetiştirmek' fiilinden geldiğini ve kelimenin aynı zamanda 'piç, gayri meşru çocuk' anlamında olabileceğini ileri sürmüştür (1965: 92-93). Erdal, *igdiş*'in *igid-* 'beslemek, yetiştirmek' fiilinin nesnesini gösterdiğini belirtmiştir (1991: 267). Tietze, *Etimolojik Sözlüğü'*nde kelimeyi *igdiş/igdiç* 'hadım edilmiş (hayvan, bilhassa at)' olarak göstermiş ve kelimenin Eski Türkçe *igdiş* 'melez' kaynaklı olduğunu ifade etmiştir (2016b: 575). Tietze, ayrıca Anadolu Ağızlarındaki *aydaş~aydaşık~aydeş* 'zayıf, cılız; anormal doğan çocuk, beceriksiz; igdiş' kelimesini de Eski Türkçe *igdiş* 'melez' ile ilişkilendirmiştir (2016a: 505).

İgdiş'in Türk dili tarihindeki tanıklarına baktığımızda kelimenin ilk olarak *Kutadgu Bilig*'te görüldüğü anlaşılmaktadır. Eserdeki tanıkları aşağıda ayrıntılı olarak değerlendireceğim. Ancak kelimenin *Divanü Lugati't-Türk*'teki mevcudiyeti konusu üzerinde biraz durmak istiyorum. Kaşgarî'nin kelimeyi kaydedip kaydetmediğini kesin olarak bilemiyoruz.

Divanü Lugati't-Türk'te *igdiş* orijinal metinde **الرشا** (611/7) şeklinde yazılmıştır. Kaşgarî, kelimeyi *kañdaş kadaş* 'babası aynı, annesi farklı çocuklar' maddesi için verilen örnek cümlede zikretmiştir: *kañdaş kama urur igdiş örü tartar* "Babası aynı olan çocuklar birbirini döver, anneleri aynı olan çocuklar birbirine yardım eder". Atalay (1986: 382) ve Brockelmann (1928: 65), kelimeyi *igdiş* 'ana bir kardeş' olarak göstermiştir. *Drevnetyurkskiy Slovar'*da Kaşgarî'deki *igdiş*, *ögdeş* 'annesi bir kardeş' olarak değiştirilmiştir (Nadelyayev vd. 1969: 204b, 379b). Clauson da aynı fikirdedir (1972: 103a). Dankoff-Kelly de kelimenin *ögdeş* 'aynı anadan olan çocuklar' olarak düzeltilmesi gerektiğini düşünmüştür (1984: 611 [s. 345]). Ercilasun-Akkoyunlu da aynı kanaattedir (2014: 611 [s. 503-504]).

Kaşgarî'nin metinde **الرشا** *igdiş* şeklinde kaydettiği kelimenin, örnek cümlelerin bağlamına göre *ögdeş* şeklinde değiştirilme teklifi cümlelerin anlamına baktığımızda mantıklı gözükmemektedir. Ancak Clauson'un ifade ettiği üzere (1972: 103a) *ögdeş* kelimesi Eski Türkçe içinde tekörnek (hapax) özelliğindedir. Şimdiye değin kelimenin başka bir metinde tanıklanmaması bu düzeltme teklifinin tekrar değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Kaşgarî, *kañdaş*'ın Arapça karşılığını *banü'l-allāt* 'babaları aynı, anneleri farklı çocuklar veya kardeşler', *igdiş*'in Arapça karşılığını *banü'l-hayāf* 'anneleri aynı, babaları farklı çocuklar veya kardeşler' olarak göstermiştir. Kaşgarî, *ög* kelimesini biliyordu, zira

sözlüğünde *ögsüz* (< *ög+süz*) ‘yetim’ (Ercilasun-Akkoyunlu 2014: 61 [s. 47]) kelimesini kaydetmiştir, ancak *ögdeş* şeklinde yazılan bir kelimeye sözlüğünde rastlanmamaktadır.

O hâlde, *kaşdaş* kelimesi için verdiği örnek cümlede Kaşgarî neden *ögdeş* yazmayıp *igdiş* yazmış olabilir şeklinde bir soru akla gelmektedir. Tabii müstensihthen kaynaklanan bir yazım hatasını düşünmek her zaman mümkündür. Ancak başka bir ihtimal daha düşünülemez mi?

Divanü Lugatî't-Türk'ün yazarının yanlış yazdığını düşünsek bile *ögdeş* diye bir kelimenin başka bir metinde rastlanmaması bu teklifin kabulünü oldukça zorlaştırmaktadır. Belki de Kaşgarî, *igdiş* ile ‘annesi bir, babası farklı olan ve ailede de besleme ve evlatlık gibi kabul edilen kardeşleri’ kast etmiş olmalıdır. Bu teklif, *igdiş*'in başka metinlerdeki kullanımı ve anlamı ile uyusmaktadır.

Türk dili tarihinde *igdiş* kelimesi Orta Türkçede bazı metinlerde az da olsa görülüyor. Krş. *igdiş* ‘iğdiş, erkekliği burulmuş hayvan’ (Ağar 1989: 79b/47 [s. 179]); *egdiş* ‘melez at’ (Houtsma 1894: 51).

Vambéry, Çağatayca sözlükçesinde ilginç bir şekilde kelimeyi *igdig* ‘iğdiş edilmiş at’ olarak kaydetmiştir (1867: 236b).

Ancak *İbnü'l-Mühennâ Lugatî*'nda *igdiş* için verilen anlam oldukça dikkate değerdir: ‘al-muvallad, anneleri aynı babaları farklı çocuk’ (Melioranskiy 1900: 78a).

Çağatayca-Farsça sözlük olan *Sanglax*'ta *igdiş~igdiç* için şu anlamlar gösterilmiştir: ‘1. babası cins, anası cins olmayan at; 2. sevilen ve talep edilen; 3. burulmuş at’ (Clauson 1960: 108 v28, 43a).

Redhause'nin sözlüğünde *igdiç~igdiş* ‘kısırlaştırma’ ve *igdiçle-* ‘kısırlaştırmak (at, vb.)’ kaydedilmiştir (1890: 301a). Radloff, *Türk Lehçeleri Sözlüğü*'nde kelimeyi sadece Osmanlıcadan tanımlamış ve *eydiç~eydiş* ‘iğdiş edilmiş yük hayvanı’; *eydişle-* ‘atı iğdiş etmek’ olarak göstermiştir (1893: 670b). *Kamus-ı Türkî*'de *igdiç~igdiş* ‘enmiş at, binek beygiri’ (1317: 245a) ve *Lehce-i Osmânî*'de *igdiş* ‘iğdiç enmiş, burulmuş at, ahta hayvan beygir, bârgîr, binek yük külügi’ (1293: 111) anlamıyla kaydedilmiştir.

Orta Türkçe metinlerde kelimeye verilen anlama baktığımızda kelimenin genel olarak hayvanlarla, bilhassa at ile ilgili olduğu görülmektedir. Aslında, Eski Türkçede *igdiş* kelimesi insanlar ve hayvanlar için ortak kullanılan kelimelerden biri olmalıdır. Caferoğlu, Türkçede insanlar ve hayvanlar için ortak kullanılan pek çok kelime bulunduğunu tespit etmiştir (1969). *igdiş* de bunlar arasında değerlendirilmelidir. Daha önceki kaynaklarda gösterildiği gibi *igdiş*, *igid-* fiilinden {-X}s ile oluşturulmuştur. *igdiş*'in insanlar ve hayvanlar için ortak kullanılması'nın nedeni aslında kökü olan *igid-* ile ilgilidir, zira Eski Türkçede *igid~igit-* fiili ‘beslemek, yetiştirmek’ (Clauson 1972: 103b) anlamıyla hayvanlar ve insanlar için ortak kullanılan bir fiildir. Mesela, Bilge Kagan yazıtının doğu yüzündeki tanıklar bunu açıkça göstermektedir. Yazıtın 23. satırında *igid-* fiili insan için kullanılmıştır: bodunug *igideyin* téyin “halkı besleyeyim diye”, ancak fiil aynı yazıtın 38. satırında hayvan için kullanılmıştır: ol yilkig alıp *igit<t>im* “O hayvanı alıp yetiştirdim”.

Aynı şekilde, Eski Türkçedeki *éne-* ‘burmak, iğdiş etmek’ (Clauson 1972: 171a) fiili de insan ve hayvan için kullanılan ortak bir kelimedir. Aslında benzer durum Arapça *haşâ* ‘burmak’ için de geçerlidir, zira bu fiil de insan ve hayvan için kullanılan ortak fiillerden biridir. Ancak İslam dininde erkeğin hadım edilmesi yasaklanmıştır, hayvanların iğdiş edilmesinin dinî hükmü ise tartışmalıdır (Yaran 1997: 3a-c). Dolayısıyla, Türklerin hayvanları iğdiş etme geleneğini İslam öncesi dönemden getirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Kutadgu Bilig neşrinde, eserin dizinine göre *igdiş* ve onunla ilgili beş kelime geçmektedir:

1. *igid-* ‘terbiye etmek, eğitmek, yetiştirmek, beslemek’ [24 kez, beyit 1, 24, vs.] (Arat 1979: 189).
2. *igdil-* (< *igid-il-*) ‘terbiye edilmek, eğitilmek’ [1 kez, beyit 3281] (Arat 1979: 189).
3. *igdile~igtile-* (< *igtü+le-*)¹ ‘beslemek’ [1 kez, beyit 6559] (Arat 1979: 189).
4. *igdiş* (< *igid-iş*) ‘anaları bir olan (ögdeş)’ [3 kez, beyit 1554, 2884, 5590] (Arat 1979: 189)
5. *igdişçi* (< *igid-iş+çi*) ‘hayvan yetiştiricisi’ [4 kez, beyit C58, 4439, 4454, S446] (Arat 1979: 189)

Kutadgu Bilig’te *igid-*, *igdil-* ve *igdile~igtile-*’nin anlamı açıktır. Bu nedenle, makalemde 4. ve 5. maddedeki *igdiş* ve *igdişçi*’nin eserdeki anlamı üzerinde durmak istiyorum.

Kutadgu Bilig’de *igdiş* kelimesi üç beyitte geçmektedir. Beyitler şunlardır:

men *igdiş* kuluñ men tapuğçı seniñ

yuluğ bolsu canım iligke meniñ (Arat 1947: 1554 [s. 172])

“Ben senin himaye ettiğin bir kulunum, senin hizmetkârınım; hükümdar için canım feda olsun” (Arat 1959: 120).

öz *igdiş* kerek keç sınamış yılın

könül basmış erse könitmiş yolın (Arat 1947: 2884 [s. 299])

“Öz kardeşlerinden veya uzun yıllar iyice tecrübe edilmiş, nefesine hâkim ve doğru yolda yürüyen biri olmalıdır.” (Arat 1959: 212).

tarığçı tarığka irig bolsunu

yime yilkıçı *igdiş* öklitsüni (Arat 1947: 5590 [s. 555])

“Çiftçiler çiftlikte gayret etsinler, hayvan besleyenler de onları çoğalsınlar.” (Arat 1959: 400).

Radloff, 1554. beyitte kelimeyi *ektış* ‘evdeki köle, hizmetçi’ (1900: 142) ve 5590. beyitte de *ektış* ‘hayvan sürüsü’ (1910: 468) şeklinde okuyup tercüme etmiştir. Arat, *igdiş*’i 1554. beyitte ‘himaye ettiğin’ (1959: 120), 2884. beyitte ‘kardeşler’ (1959: 212) ve 5590. beyitte de ‘onları (hayvanları)’ (1959: 400) ile aktarmıştır, ancak *Kutadgu Bilig*’in dizininde *igdiş* maddesinde kelimenin anlamı ‘anaları bir olan (ögdeş)’ (Arat 1979: 189) olarak kaydedilmiştir. *Drevnetyurkskiy Slovar*’da 1554. ve 2884. beyitteki *igdiş* ‘besleme, yetiştirme’ ve 5590. beyitte de ‘evcil besleme hayvanı’ (Nadelyayev vd. 1969: 204a-b) ile tercüme edilmiştir. Clauson, *igdiş*’i 1554. beyitte ‘besleme çiftlik hayvanı (?)’ ve 5590. beyitte de ‘melez (veya besi hayvanı)’ (1972: 103a) ile tercüme etmiştir. Dankoff ise, *igdiş*’i 1554. beyitte ‘köle’ (1983: 120), 2884. beyitte ‘cins, asil’ (1983: 135) ve 5590. beyitte de ‘çiftlik hayvanı’ (1983: 221) ile tercüme etmiştir.

Ben 1554. ve 2884. beyitlerde kelimenin ‘besleme, evlatlık, hizmetçi’, 5590. beyitte de ‘hadım edilmiş veya burulmuş, *igdiş* edilmiş at’ anlamında olabileceğini tahmin

¹ Bu tanık, *Kutadgu Bilig*’te Yusuf has Hacib’e ait olan, ama şekil ve konu bakımından esere ait olmayan şiirler kısmında yer almaktadır ve sadece Kahire nüshasında (388/11) geçmektedir. *igid-*’ten türetilen *igdü~igtü* ‘besi hayvanı’ isim tabanından {+IA-} ile yapılan *igdüle~igtüle-* ‘beslemek’ fiili Eski Türkçede başka metinlerde de görülüyor (Clauson 1972: 104b; Erdal 1991: 437). Kahire yazmasındaki *igtile-* (sic!) de muhtemelen Eski Türkçe *igdüle~igtüle-* ile aynı fiil olmalıdır.

ediyorum. Bu anlamlar, Orta Türkçe metinlerde kelimenin bilinen anlamları arasında yer almaktadır.

Diğer taraftan, *igdişçi* bâb başlıkları dışında şu iki beyitte daha geçiyor:

munıñda basa ol bu *igdişçiler*

ķamuğ yılķılarka bular başķılar (Arat 1947: 4439 [s. 446])

“Bundan sonra hayvan yetiştirenler gelir; hayvan sürülerinin başında bunlar bulunurlar” (Arat 1959: 321).

bu yanlıg bolur emdi *igdişçiler*

ķatılmaķ tilese sözüm yolķılar (Arat 1947: 4454 [s. 447])

“İşte hayvan yetiştirenler böyle olurlar; onlara katılmak istersen, bu sözüm sana yolu gösterir” (Arat 1959: 322).

Kutadgu Bilig'in dizininde *igdişçi* maddesinde kelimenin anlamı ‘hayvan yetiştiricisi’ (Arat 1979: 189) olarak gösterilmiştir. Eserde, *igdişçi* meslek gurubu müstakil bir bâb altında ele alınmıştır (4439-4455. beyitler). Bu bâbın 4441-4442. beyitlerinde *igdişçi*'nin ne yaptığı hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz:

yigü keđgü mingü at adđır sülük

bulardın çıkar hem yüdürgü kölük (Arat 1947: 4441 [s. 446])

“Yiyeceđi, giyeceği ve ordunun binek arı, aygın ile yük hayvanlarını bunlar yetiştirirler.” (Arat 1959: 321).

ķımız süt ya yün yağ ya yoğrut ķurut

yađım ya kiđiz hem *erej ewke* tut (Arat 1947: 4442 [s. 446])

“Kımız, süt yahut yün, yağ veya yoğun ve peynir ile evin rahatını temin eden yaygı veya keçe hep bunlardan gelir.” (Arat 1959: 321).

Burada 4442. beytin ikinci mısrası hakkında birkaç noktaya dikkat çekmem gerekiyor. Mısra anlam bakımından biraz sorunludur. Kanaatimce mısranın anlamının düğümlendiği yer *erej ewke* kısmındadır. Arat, Viyana yazmasındaki *erez*'i (127/7) *erej*² olarak değiştirip neşrine almıştır. Kelimenin anlamı *Kutadgu Bilig* dizininde ‘huzur, rahat’ (Arat 1979: 156) olarak gösterilmiştir. Arat, mısrayı “evin rahatını temin eden yaygı veya keçe” şeklinde aktarmıştır (1959: 321). Arat, 4442. beyitteki *erej tut*'u ‘rahatı temin eden’ olarak anlamıştır, ancak 5187. beyitte aynı ibarenin *erej tutmağıl* şeklini Arat ‘huzur olarak kabul etme’ (1959: 374) şeklinde anlamlandırmıştır. 5187. beyitteki anlam beyte ve bağlama gayet uygunken, aynısını 4442. beyit için söylemek zordur. Arat'ın Viyana yazmasından neşre dâhil ettiği *erej*'in yerine Fergana (320/3) ve Kahire (264/3) yazmalarında *ezer* veya *azar* bulunmaktadır. Viyana yazmasının istinsahında kullanılan kaynak yazma muhtemelen Arap harfli bir nüshaydı. Orada kelime belki de harflerin noktalaması olmadan (رر) şeklinde yazılmıştı. Viyana yazmasının müstensihisi de bu kelimeyi *erez* şeklinde Uygur harflerine aktardı. Ancak Kahire ve Fergana yazmalarında kelimenin *azar* veya *ezer* şeklinde okunması mümkündür. Clauson, bu mısradaki tercihini Fergana ve Kahire yazmalarından kullanarak *azar* okunuşunu benimsemiştir (1972: 289b). Clauson'un da belirttiği üzere *azar* ‘azıcık’ Eski Türkçede başka bir metinde görülmüyor. Zaten Eski

² Clauson, *erej* ‘mutluluk, saadet’ kelimesinin Sođdça kaynaklı olduğu fikrindedir (1972: 200a-b). Aynı görüş Sertkaya 2009: 35'te de tekrarlanmıştır.

Türkçede *az'*in küçültme ekli şekli *azk(t)ya* 'azıcık' olarak geçer. Ancak Clauson'un *azar* tercihi *erej'*e nazaran yine de daha anlamlı gözükmetedir. Dankoff da Clauson'un teklifini kabul etmiştir (1983: 184). O hâlde, mısrayı şu şekilde kabul edip anlamlandırmak mümkündür: *yağım ya kiğiz hem azar ewke tut* "halı ve keçeyi azıcık olarak evine al".

*Kutadgu Bilig'*te {-gU} ekinin kalıcı isimler yaptığı görülse de aslında ek çoğunlukla gelecek zaman sıfat fiili olarak kullanılmıştır (Ercilasun 1984: 173-175). 4441. beyitteki {-gU} ekli yapıların metinde gelecek zaman sıfat fiili olarak vazife gördüğünü düşünüyorum. Arat, bu beyitte ekin kalıcı isim yaptığını düşünerek beyti aktarmıştır. Bana göre, beyitte şu sıfat tamlamaları bulunmaktadır: *yégü at* 'yenilecek at'; *keğgü at* 'giysilik at'; *mingü at* 'binilecek at'; *sülüğ ağğır* 'askerlik aygır' ve *yüdürgü kölük* 'taşıyıcı at, vs.'. Bu yoruma göre, 4441. beyitte at ve at türü hayvanlar hakkında bilgi bulunmaktadır. Beyitte genel anlamda bir hayvancılık konusunun dile getirilmediğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla, beyitte *igdişçi'*lerin sadece at (veya binek hayvanları) ile meşgul olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

4442. beyitte *igdişçi'*nin topluma sunduğu ürünler sıralanmıştır. Bu ürünlere bakılarak *igdişçi'*nin çiftlik hayvanlarıyla meşgul olduğu zannedilmiştir. Ancak beyitte sıralanan ürünlerin hepsinin attan üretilen ürünler olabileceği görülmektedir: *kımız, süt, yün, yağ, yoğrut, kurut, yağım, kiğiz*. Dolayısıyla, 4439. beyitteki *kamuğ yulkıllarğa* ile kast edilen anlamın 'bütün at türleri ile ilgilenen' olabileceğini tahmin ediyorum.

Sonuç

*Kutadgu Bilig'*te *igdiş* ve *igdişçi* kelimeleri bugünkü anlamından farklı olarak kullanılmıştır:

1. Eski Türkçede *igdiş* sözü insan ve hayvanlar için kullanılan ortak sözlerden biridir. Buna göre, *igdiş* '1. (insan için) besleme, evlatlık; 2. köle, hizmetçi; 3. (hayvan için) iğdiş edilmiş, burulmuş hayvan, bilhassa at' anlamında olmalıdır.
2. *Kutadgu Bilig'*in 1554. ve 2884. beyitlerinde *igdiş*'in 'besleme, evlatlık hizmetçi' gibi anlamda kullanılmış olması oldukça muhtemeldir. 5590. beyitte ise kelime 'iğdiş edilmiş at' anlamındadır.
3. *Kutadgu Bilig'*te *igdişçi'*nin genel olarak çiftlik hayvanları ile ilgilenen meslek gurubunu temsil etmesi hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir. Bu nedenle muhtemelen *igdişçi* 'at iğdiş edip yetiştiren' meslek gurubunu gösteriyor olmalıdır.

Kaynakça

- Ağar, M. E. (1989). *Kitâbu Fi'l-Fıkh bi-Lisâni't-Türki (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
- Ahmed Vefik Paşa (1293). *Lehce-i Osmânî*, İstanbul: Tabhâne-i Âmire.
- Arat, R. R. (1947). *Kutadgu Bilig I: Metin*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Arat, R. R. (1959). *Yusuf Has Hâcib, Kutadgu Bilig II: Tercüme*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III: İndeks, İndeksi Neşre Hazırlayanlar: Kemal Eraslan, vd. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları*, İstanbul.
- Atalay, B. (1986). *Divanü Lûgati't-Türk III*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Brockelmann, C. (1928). *Mitteltürkischer Wortschatz nach Maḥmūd al-Kāşğarīs Divān Lugāt at-Türk*, Otto Harrassowitz, Leipzig.

- Caferoğlu, A. (1969). "Filolojide İnsan ve Hayvan Soybirliği", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1968*, s. 1-15.
- Clauson, S. G. (1960). *Sanglax: A Persian guide to the Turkish language by Muhammad Mahdī Xān, Facsimile text with an introduction and indices*, Luzac, London.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford University Press, Oxford.
- Dankoff, R. & Kelly, J. (1982). *Mahmut el-Kāşzari: Compendium of the Turkic Dialects (Dîvân Luyât at-Türk) I*, Harvard University Press, Harvard.
- Dankoff, R. & Kelly, J. (1984). *Mahmut el-Kāşzari: Compendium of the Turkic Dialects (Dîvân Luyât at-Türk) II*, Harvard University Press, Harvard.
- Dankoff, R. (1983). *Wisdom of Royal Glory (Kutadgu Bilig): a Turko-Islamic Mirror for Princes*, University of Chicago Press, Chicago and London.
- Doerfer, G. (1965). *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen, unter Besonderer Berücksichtigung älterer neupersischer Geschichtsquellen, vor allem der Mongolen- und Timurizeit II*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden.
- Ercilasun, A. B. & Akkoyunlu, Z. (2014). *Kâşgarlı Mahmud: Dîvânu Lugâti't-Türk, Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ercilasun, A. B. (1984). *Kutadgu Bilig Grameri: Fiil*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Erdal, M. (1991). *Old Turkic Word Formation, a functional approach to the lexicon I-II*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.
- Houtsma, M. T. (1894). *Ein türkisch-arabisches Glossar, nach der Leidener Handschrift*, E. J. Brill, Leiden.
- Melioranskiy, P. M. (1900). *Arab' Filolog': O Turetskom' Yazıki, Arabskiy Tekst' İzdal' i Sna'dil' Pervodom' i Vvedeniem'*, Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk', St. Petersburg'.
- Nadelyayev, V. M. vd. (1969). *Drevnetyurkskiy Slovar'*, Institut Yazıkoznaniya, Akademiya Nauk SSSR, Leningrad.
- Radloff, W. (1893). *Versuch eines Wörterbuch der Türk-Dialecte, Erster Band: die Vocale*, Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk', St. Petersburg.
- Radloff, W. (1900). *Das Kutatku Bilik des Jusuf Chass-Hadschib aus Bâlasagun, Theil II: Text und Übersetzung nach den Handschriften von Wien und Kairo, I. Lieferung: p. 2-95 der Wiener Handschrift, Commissionaire der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, St. Petersburg.*
- Radloff, W. (1910). *Das Kutatku Bilik des Jusuf Chass-Hadschib aus Bâlasagun, Theil II: Text und Übersetzung nach den Handschriften von Wien und Kairo [II. Lieferung: p. 95-185 der Wiener Handschrift], Commissionaire der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, St. Petersburg.*
- Räsänen, M. (1969). *Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*, Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- Redhause, S. J. W. (1890). *A Turkish and English Lexicon, Shewing in English the Significations of the Turkish Terms*, A. H. Boyajian, Constantinople.

- Sertkaya, O. F. (2009). "Dîvânü Lügati't-Türk'te Geçen Her Kelime Türkçe Kökenli midir? Veya Kâşgarlı Mahmud'un Dîvânü Lügati't-Türk'ünde Yabancı Dillerden Kelimeler", *Dil Araştırmaları*, Sayı 5, s. 9-38.
- Şemsettin Sami (1317). *Kamus-ı Türkî*, Dersa'âdet Matbaası, İstanbul.
- Tietze, A. (2016a). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı I: A-B*, TÜBA Yayın Editörü: Semih Tezcan, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.
- Tietze, A. (2016b). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı III: F-J*, TÜBA Yayın Editörü: Semih Tezcan, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.
- Üşenmez, E. & Uçar E. (2014). *İslamî Dönem Türk Edebiyatının İlk Eseri: Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacib, Kahire Nüshası (Tıpkıbasım)*, Akademik Kitaplar, İstanbul.
- Vambéry, H. (1867). *Çagataische Sprachstudien, enthaltend grammatikalischen Umriss, Chrestomathie und Wörterbuch der çagataischen Sprache*, F. A. Brockhaus, Leipzig.
- Yaran, R. (1997). "Hadım" Maddesi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 15, s. 3a-c.
- Yusuf Has Hacib (2015a). *Kutadgu Bilig B Fergana Nüshası (Taşkent Devlet Şarkşünaslık İnstitutu Huzuridegi Abu Rayhan Beruniy Namli Şark Kolyazmaları Merkezi 1809. nr.)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yusuf Has Hacib (2015b). *Kutadgu Bilig A Viyana Nüshası (Wien, ÖNB, Cod. A. F. 13)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

